

POPULAR CREATIONS IN INTER-WAR CALENDARS

Antonina Silvia Frandez Andone, PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: The high interest in discovering and highlighting the national specific was characteristic to the inter-war period. A way of looking for the fundamental values of Romanian culture is detected in the interest for ethnography and folklore. To these domains the inter-war period brought most important contributions.

This path was followed by both remarkable personalities and more humble servants of knowledge (priests and teachers from villages) who achieved valuable collections of folk creations. Collecting folklore was considered by then one of the most important moral obligations of a teacher. Most teachers used to collect stories, fairy-tales, extempore songs, melancholy Romanian folk songs, ballads and past histories of villages from wise old people, knowing the fact that some of the most powerful means of education were the song and the story.

The press of the time, in its turn, permanently reflected this research work, giving thus to the country universe as a space of generating culture, an outstanding role in our Romanian culture.

The inter-war calendars offered large spaces of publication for the folk creations, regarded not just like traditional artistic expressions but also as reflections of a world of great human wealth, with ancient elements in its ways of revealing itself.

Keywords: *Romanian culture, folklore, inter-war calendars, folk poems, mass education*

Caracteristic perioadei interbelice este interesul crescut pentru descoperirea și punerea în valoare a specificului național. O formă de căutare a valorilor originare ale culturii române este detectabilă în interesul pentru etnografie și folclor. În aceste domenii perioada interbelică a adus contribuții dintre cele mai însemnate.

Pe această direcție au purces atât personalități marcante cât și mai umili slujitori ai cărții (preoți, învățători, profesori din lumea satului) realizând colecții valoroase de creații populare. A culege folclor era atunci o obligație morală dintre cele mai importante pentru un învățător. Cei mai mulți învățători adunau din gura bătrânilor înțelepți povești, basme, chiuituri, doine, balade, hore și istorii legate de trecutul satelor, știut fiind că unele dintre cele mai puternice mijloace de educație erau cântarea și povestirea.

Prima formă de organizare și comunicare artistică prin cuvânt o reprezintă literatura populară. Este cea dintâi literatură a oricărui popor, ea născându-se concomitent cu poporul respectiv, care "a crescut" cântându-și dorurile, suferințele și credințele în doine, balade, legende, basme.

Creația populară nu reflectă un punct de vedere individual, ci surprinde experiența de viață a unui popor, acumulată de-a lungul timpului, o gamă variată de stări sufletești, sentimente, precum și mărturia statornică a năzuințelor spre dreptate socială și libertate națională.

Vasile Alecsandri considera poeziile populare "comori neprețuite" pentru că ele oferă o imagine complexă a obiceiurilor și tradițiilor neamului nostru, acestea fiind "expresia cea mai vie a caracterului național". Mai mult, Alecsandri în *Prefața* la „Poezii populare ale românilor” (1852), subliniază unicitatea și autenticitatea folclorului românesc: „poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru nația română.”

Mergând pe linia almanahurilor cu tradiție, dar călăuziți și de spiritul vremii ancorat în promovarea valorilor tradiționale românești, redactorii calendarelor religioase interbelice, au inclus ca rubrică permanentă poeziile populare, strigăturile, poveștile și zestrea paremiologică a oamenilor de la sate.

„Partea literară” din „Calendarul Mureșului” (1927) găzduiește câteva crâmpie din colecțiile lui Aurelian Borșianu care „a dovedit prin culegerile sale o largă paletă de preocupări - folclor, lingvistică, etnografie- o remarcabilă putere de muncă, un discernământ artistic de o fină calitate și o concludentă orientare realistă”.¹

Aurelian Borșianu era originar din Deda fiind întâiul născut al învățătorului Ioan Borșianu, considerat la rândul său un dascăl merituos și un participant activ la viața culturală și politică a zonei.

Tânărul Borșianu a făcut parte din generația de liceeni ai Reghinului de după 1918 care au întreprins vaste acțiuni de cercetare și culegere folclorică. Munca lor s-a concretizat în culegeri de folclor muzical dar n-au fost neglijate nici celelalte specii ale literaturii populare.

Alături de colegul său Simion Rusu, Borșianu, își începe colaborarea la revistele de folclor, pentru ca în anul 1922 să realizeze o culegere de 60 de „Învârtite românești” apreciată de conducerea liceului său și de profesorul Dumitru Murărașu pentru „marea dragoste de tot ce este creația neamului nostru”.²

Fenomenul a căpătat amploare și în rândul liceenilor din Tg. Mureș iar atenția istoricului Nicolae Iorga, care li s-a adresat într-o scrisoare în 1925, n-a făcut decât să-i însuflețească și mai mult.

Istoricul Vasile Netea ne informează despre colaborările lui Aurelian Borșianu la ziarul local reghinean „Glasul poporului” în perioada 1923-1928 cu „Chiuțuri” și „Cântece populare”. Protopopul Dumitru Antal al Reghinului alcătuind primul număr al „Calendarului Mureșului” în 1927, a preluat tot ce a găsit mai valoros în oraș și împrejurimi. Astfel se explică includerea în paginile calendarului său a unora din creațiile folclorice culese de Aurelian Borșianu.

O primă categorie întâlnită este cea a „Strigăturilor”. Prin ele se exprima bucuria jocului (în esență bucuria de a trăi) – „Joacă mândră, nu te face/ Că nu joci cu cine-ți place/ Că cu cine ți-ar plăcea,/ Ai juca dar nu te ia!” – dar se și ironizau unele apucături ale semenilor. În acest caz fata este îndemnată să joace cu cel care o invită, căci în mentalitatea satului nu se cădea ca o fată să refuze invitația la joc, chiar dacă cel care o invita nu era pe placul ei.

Fetele mândre, care-și doreau să fie admirate, erau apostrofate astfel: „Nu te uita lele hăi,/ Nu te uita'n ochii mei!/ Ochii mei nu-s de oglindă / Să te vezi cât ești de mândră.” iar cele care apelau la mijloace de înfrumusețare erau satirizate:” Haida, raita la cămară,/ La oala cu rumeneală;/ Știe naiba cum ai pus,/ Că pe frunte n'a ajuns”.

Lenea unor fete era adusă în atenția colectivității prin strigături în timpul jocului : „Astă vară, la săpat,/ Șapte fete-au degerat;/ Toate'mbrăcate'n cojoc/ Și pe vatră lângă foc!”, precum și lauda deșartă a unora: „Asta-i fata lăudată:/ Cu nouă cămeși în ladă;/ Două rupte, trei stricate,/ Două nu se țin pe spate / Cea mai bună și-o cârpea,/ Cea mai rea era pe ea!” La acestea se adaugă și autoironia căci însăși mândra celui care face strigătura are defecte: „Câte fete-s cu pieptare/ Toate-s strâmbe de spinare,/ Numai mândruța mea / I-oablă ca și-o secerea.”

„Calendarul creștinului ortodox” pe anul 1943 nu se abate de la tradiția popularizării literaturii populare. Reunite sub titlul „Poezii populare”, creațiile populare, nu au fac trimitere

¹Vasile Netea, *Folclorul și folcloriștii mureșeni*, Tg. Mureș, 1983, p.114

²*Ibidem*, p.68

la colecția niciunui culegător, doar unele regionalisme indică apartenența la spațiul transilvan: „cucuruz”, „pleasnă”, „sbici”.

Poeziile se apropie în esență de strigături doar că mesajul este dezvoltat în mai multe strofe. Se păstrează tonul ironic, protagoniștii exprimându-și părerile sau nemulțumirile în formă destul de acidă:

„Badea meu s'a lăudat
C'ar fi putred de bogat;
Cum mă ia mă bagă'n curte,
Curtea-i plină de cucute.
Din curte mă bagă'n tindă,
Tinda-i fără nici o grindă;
Din tindă mă bagă'n casă,
Casa-i fără nici o masă.
Din casă mă sue'n pod,
Cucuruz nu-i nici un strop.
Mă suii în pod desculță,
Nu mă lovii de grăunțe.
Mă suii fără lumină,

Nu mă lovii de slănină.”, revelând astfel adevărata natură a lucrurilor.

Un mesaj asemănător se desprinde din următoarele versuri, fata satirizând caracterul badelui „măreț”, îngâmfat, aflat în opoziție cu adevărata sa stare materială: „Măruț roșu, pădureț,/ Badea-i slugă și-i măreț/ Și nimica nu-i a lui,/ Numai pleasna sbiciului” sau „Badea numai cisme are / Și se ține gazdă mare / De-ar avea și cioareci noi,/ Nici n'ar mai vorbi cu noi”.

O altă poezie este prilej de exteriorizare a sentimentelor unei fete părăsite de cel drag. În primele strofe fata i se adresează direct badelui reproșându-i plecarea, avertizându-l că va conștientiza prea târziu ce a pierdut: „Rosmarin verde plecat,/ Văd, bade, că m'ai lăsat/....Spicuț verde de săcară,/ Vei veni tu, bade, iară./ Spicuț verde tot de grâu./ Vei veni ș'a fi târziu./ La răchita cea plecată,/ La mine, la cea lăsată;/ La răchita cea pălită;/ La mine, la cea urâtă”. Ultima strofă este ca o confesiune a tristeții unui suflet părăsit, tristețe ce cuprinde și universul apropiat: „De când badea meu s'a dus,/ Negură'n curte s'a pus/ Și pe pomii din grădină/ Și pe biata mea inimă.”

Următoarea poezie scoate la iveală cusururile unei fete crescute în puf și pe care autorul anonim nu o recomandă de soție niciunui tânăr dornic de însurătoare:

„Fata care-i în mătasă
N'ai la ce s'o duci acasă ,
Că'i trebuie țesătoare
Și se culcă tot cu soare
Și se scoală'n prânzul mare.
Cum se scoală
Coată'n oală,
N'a rămas ceva de-aseară?
De vede că n-a rămas,
Prinde-a sforăi pe nas.
Dar mănânce foc și pară ,
Dacă nu ese pe-afară.”

La întocmirea *Calendarului dela Blaj 1944* și-a adus contribuția și profesorul Teodor Seiceanu. Acesta și-a făcut studiile universitare la Universitatea din București, Facultatea de Filozofie și Litere, Secția Istorie – Geografie (1930-1934), unde a frecventat cursurile

profesorilor Nicolae Iorga, Dimitrie Gusti, Constantin C. Giurescu, Petru P. Panaitescu, Simion Mehedinți ș.a., fapt ce și-a pus o amprentă definitorie asupra personalității sale. Astfel preocupările sale ca și culegător de folclor se dezvăluie de la sine, ele făcând parte din ființa care a fost modelată după astfel de tipare.

Strigăturile culese de T.Seiceanu din comuna Sâncel, județul Târnava Mică, sunt remarcabile prin autenticitatea și varietatea lor. Predominant este registrul ironic, chiar satiric:

„Sunt trei fete’n sat la noi
Născute’n cincizeci și doi
Și se țin că-s „tinerele”
De pe vremea maicii mele!

Iese lelea la porțiță
Neagră ca și-o bivoliță,
Ia neagră, șurța neagră,
Iată bivolița’ntreagă!

Asta-i mândra care-mi place
Că la joc se știe’ntoarce,
Dar la lucru nu prea mere
C-o țin junghiuri de durere!...

Beutoare de mă fac,
Îmi beau ața de la sac,
Beutoare-s, de-s trecută,
Și-mi beau ața dela furcă!”

În calendarul din 1944 apar și câteva versuri populare grupate sub titlul „Versuri de dor”, culese de profesorul Teodor Seiceanu. Deși disparate ca structură, acestea sunt unite tematic prin țesătura poeziilor în jurul aceluiași motiv: dorul.

Sentimentul cel mai des întâlnit în literatura noastră populară este cel al dorului (“o stare sufletească învârtoșată” – spunea L. Blaga), cu incommensurabilele sale nuanțe: iubire, dragoste de neam și țară, legătura cu casa și satul, credința etc.

Cuvântul „dor”, după C. Noica, s-a constituit din puterea infinită a poporului român de a cristaliza într-o expresie, într-un cuvânt, o tensiune sufletească complexă, cu accente de neliniște, durere, plăcere, dragoste, aspirații. El definește dorul ca „o alcătuire nealcătuită, un întreg fără părți, plăcere de durere, căutare de negăsire, o contopire și nu o compunere, din durere și plăcerea, crescută din durere”.³

Românii au înțeles ca nimeni alții arderea dorului. În literatura populară orală, motivul dorului este frecvent întâlnit. O creionare foarte sugestivă conține materialul folcloristic cules de T.Seiceanu:

„Frunză verde de mușcată
Udă-mi inima’focată,
Ud’o și mă răcorește
Și de dor mă izbăvește!...

Dorule nehodinit,
Multe flori tu ai pălit,

³Constantin Noica, *Creație și frumos în rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1973

Acum te ții și de mine
 Și nu mi-o fi , zău, de bine!
 prin „ieșirea din minți” a poetului, prin excesul unei iubiri la limita
 suportabilității de către tiparul uman.
 Unde doru-și face loc
 Inima-i pară și foc,
 Și unde dorul se pune,
 Face inima cărbune,
 Iară mințile nebune!...

Tot așa zice dorul
 Că de el moare omul,
 Minte dorul, știu eu bine,
 Că de dor nu moare nime,
 Că zău nici eu n’am murit
 Măcar mult m’o chinuit!...

De cine dorul se leagă
 Nu-l lasă cu mintea ntreagă,
 Și de mine s’a legat
 Mult am tras și n’am scăpat!”

Versurile relevă o tensiune sufletească de maximă intensitate, o trăire și o suferință ajunse la apogeu. Accentele de neliniște și durere sunt evidente, cutremurându-ne prin simplitatea și profunzimea exprimării.

Dorul este un sentiment greu de definit. El nu e numai gândirea cu plăcere la ființa iubită, dar depărtată; nu e numai simțirea unei necesități de a fi cu ea; nu e nici numai transfigurarea chipului ei, datorită distanței și trebuinței de ea. Ci in dor e prezentă într-un fel propriu și într-un grad foarte intens o duioșie, un sentiment indescriptibil, în care inima se topește de dragul ființei iubite:

„Frunză verde măgheran
 Mă miram, mândră, miram,
 Mă miram de ce slăbiam.
 Eu nu slăbiam de vre-un rău,
 Slăbiam de doruțul tău!

Foaie verde de pe spine
 Mândro de dor de la tine
 Mă voi duce într’o grădină
 Lâng-o tufă de ghiorghină,
 Și-oi tot plânge-o săptămână
 Până s’o face o fântână,
 Și-oi striga seara pe lună:
Hai, mândro, la apă bună!”

În încercarea de a găsi alinare, omul mistuit de dor, caută soluții mercantile dar este conștient în același timp că n-ar găsi cumpărător pentru o astfel de marfă, dorul fiind o stare experimentată de multă lume într-o formă sau alta:

„De-aș putea dorul să-l vând

Marția tot l-aș scoate'n târg
 Dar doru' i durere rea
 Nu-ți dă nimeni bani pe ea,
 Și nici nu-l cumpără nime
 Că doar îl are fiecare!"

Următoarea strofă dă glas unei filosofii populare construite pe doi piloni puri ai spiritualității românești: dorul și urâtul. În gândirea țaranului român apare un paradox – oamenii apăsați de povara urâtului deși îi depășesc numeric pe cei bântuiți de dor, dorul, ca expresie a unei sinteze dulci-amare stăpânește lumea:

„De-ar fi dor pe cât urît
 N'ar încape pe pământ,
 Dar dor îi mai puținel
 Și-i plină lumea cu el!"

„Calendarul creștinului de lege răsăriteană” 1946 aduce în fața cititorilor un grupaj de „Doine și chiuituri”, nespecificând culegătorul sau colecția din care fac parte.

Cei care se aveau dragi legau jurăminte pe care le făceau publice sub forma chiuiturilor la joc. Astfel de angajamente, luate în fața comunității, deveneau reguli nescrise, a căror încălcare putea atrage cu sine pedeapsa divină:

„Hai mândră să ne jurăm:
 Care-o fi, să ne lăsăm,
 Să ne uște Dumnezeu;
 De ti lăsa dumneata,
 Să te uște Precesta
 Ca frunza alunului
 În postu Crăciunului;
 De m-oi lăsa, mândro, eu
 Să mă uște Dumnezeu
 Ca frunza curechiului
 În postu Sân Petrului.”

Comparațiile aparțin regnului vegetal atât de apropiat sufletului sătenilor iar ca repere temporale sunt menționate perioadele de post, purtătoare de semnificații spirituale dar și sociale. Postul înseamnă în conștiința satului o perioadă de pregătire premergătoare marilor sărbători creștine în care și evenimentele sociale de tipul jocului erau oprite.

Tema atât de pregnantă a dorului în folclorul românesc revine și aici sub fațete multiple. Sentimentul capătă profunzimi abisale, generează stări de exasperare, încât cel stăpânit de dor dorește să se izbăvească de el, prin orice metodă:

„Arză-te focul de dor,
 N'am topor, să te omor,
 Nici săcure, să te tai,
 Să nu-mi faci atâta bai.”
 O altă ființă, aflată sub blestemul dorului, se confesează amarnic divinității:
 „De-ar ști, Doamne, cineva,
 Ce-i la inimioara mea
 Ar sta'n loc și s'ar mira
 Cum mai pot trăi așa,
 Ar sta'n loc și s'ar gândi
 Cum mai pot, Doamne, trăi,
 Pe pământ cu oamenii.”

Arderea aceasta mistuitoare nu poate căpăta alinare nici din cer, nici de pe pământ iar omul nu-și mai află rostul decât alături de persoana iubită:

„Am o mîndră la Chioar,
O'aș aduce și n'am car,
Poate car mi-aș căpăta,
Nu știu venire-ar ori ba.”

Trăirea această profundă nu-și pierde din intensitate nici atunci când fata nu e cunoscută de flăcău. Doar vestea existenței unei fături feminine în pădure, care cuprinde în mrejele dragostei tineri flăcăi, o variantă feminină a mitului Zburătorului, face ca flăcăul să cutreiere zările ca sub puterea unei vrăji:

„De trei zile-alerg și fug,
Lăsai dracului de plug,
Că mi-o spus o frunzuliță
Că este-o pădurăriță
De dă lemne pe guriță,
Și mi-o spus frunza de vie
Să mă duc, că-mi dă și mie.”

Elementele naturii se fac mesageri ai sentimentelor celor ce se aveau dragi, devenindu-le alean și sprijin. Trocul cu lemne este doar un pretext al întâlnirii. Feminizarea meseriei de pădurar este la rîndu-i o plămuire a flăcăilor căci, în realitate, în pădure nu întâlneai decât bărbați pădurari. Imaginarul celor stăpâniți de boala dorului dădea astfel viață și unor personaje ireale, care ar putea să le astâmpere focul inimii.

Soarta omului fără de noroc este o altă temă prezentă în doinele populare. „Norocul” se confundă cu „binele” și este așteptat în orice moment al vieții pentru a aduce un plus de bucurie omului. Se pune în balanță soarta altora, căror „binele le vine” și soarta celui nenorocit. „Norocul” are o formă aproape palpabilă căci cauza întârzierii sale este faptul că „s-a acățat de-un spine”:

„Mult mă mir de unele
Cum le vine binele;
Mult mă mir și de-al meu bine,
Ce foc face, de nu vine,
Ori s'a acățat de-un spine;
Nu știu spine-i, ori e plop,
Ori eu sunt fără noroc.”

Calendarele interbelice au oferit spații generoase pentru publicarea poeziilor populare, privite nu doar ca expresii artistice tradiționale ci și ca reflexii ale unei lumi de o mare bogăție umană, cu o parte străveche în formele ei de manifestare.

Astfel de bijuterii ale creațiilor populare, răspândite prin multitudinea de publicații religioase, sunt dovada aprecierii de care s-a bucurat literatura populară în perioada interbelică. Cititorii acestora, provenind în majoritate de la sate, le trăiau, le înțelegeau căci erau rodul creației atâtor generații de țărani puternic ancorați în tradiția și spiritul românesc.

Aknowledgement:

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652

BIBLIOGRAPHY:

Bîrlea Ovidiu, *Istoria folcloristicii românești*, Editura enciclopedică română, București, 1974.

Netea Vasile, *Folclorul și folcloriștii mureșeni*, Tg. Mureș, 1983.

Reghinul cultural- Studii și articole III, coordonatori dr. Grigore Ploșteanu și prof. Marin Șara, Reghin, 1994.

Publicații:

Calendarul Mureșului pe anul comun, 1927, anul I, Editat și tipărit de Tipografia „Librăria Nouă”, Reghin

Calendarului dela Blaj, 1944, Tipografia Seminarului Teologic, Blaj.

Calendarul creștinului ortodox pe anul 1943, Diecezana Arad, Librărie, Editură și Institut de Arte grafice.

Calendarul creștinului de lege răsăriteană pe anul comun 1946, Editura Episcopiei Ortodoxe Române –Kolozsvár-Cluj.